

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle

Älykäs liikenne ja liikennepolitiikan linjat

Älykkään liikenteen verkosto – ITS Finland ry kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi valtioneuvoston liikennepoliittisen selonteon käsittelyn yhteydessä eduskunnassa. Tämä liikenne- ja viestintävaliokunnalle osoitettu muistio on käsitelty yhdistyksen hallituksessa 9.4.2008.

Hallituksen liikennepoliittinen selonteko on nimetty Liikennepolitiikan linjat ja liikenneverkon kehittämis- ja rahoitusohjelma vuoteen 2020. Selontekoa tarkastellaan paljolti väylärakentamisen investointiohjelmana vaalikaudelle ja tuleville 10-15 vuodelle.

Liikennepolitiikan linjat – investointiohjelma?

Selonteossa tarkastellaan liikennejärjestelmää monipuolisesti yhteiskunnan eri toimintojen ja osapuolten tarpeiden näkökulmista. Kuitenkin liikennetarpeiden tyydyttämisessä ja liikennejärjestelmän kehittämisessä rajoitutaan lähinnä väylärakentamiseen liikenteen hallinnan ja operoinnin jäädessä taka-alalle erityisesti tieliikenteen osalta. Selonteko sisältää mittavan investointiohjelman, jonka seurauksena liikenne vain kasvaa.

Liikenteen jatkuva kasvu johtaa umpikujaan ja ilmastomuutoksen eteneminen pakottaa löytämään kestäviä ratkaisuja. Globalisaatiokehitys lisää tavarankuljetusta ja ankara kilpailu edellyttää tavarankuljetuksilta tehokkuutta ja toimitusvarmuutta. Kaupungistuminen ja liikenteen ruuhkautuminen edellyttää etenkin joukkoliikenteen kehittämistä ja älykkään liikenteen ratkaisuja liikenteen kysynnän ohjaukseen. Tieto- ja viestintäteknikan soveltaminen ja ajantasaisen liikenneinformaation keruu ja hyödyntäminen mahdollistavat nykyistä tehokkaamman liikennejärjestelmän toteuttamisen.

Liikennepolitiikan keskeiset haasteet ovat

- liikenteen päästöjen alentaminen
- liikenneturvallisuuden parantaminen
- ruuhkien vähentäminen ja matkojen sujuvoittaminen
- tavarankuljetuksen tehokkuuden ja toimitusvarmuuden parantaminen

Monien haasteiden osalta **on tärkeää löytää keinoja, joilla voidaan tehokkaasti vaikuttaa kulkumuotojakumaan**. Liikenneturvallisuuden parantaminen heijastuu myös liikenteen häiriöiden vähenemisenä ja sujuvuuden paranemisenä.

Selonteko nostaa kyllä esiin hallitusohjelman tavoitteen edistää informaatioteknologiaa hyödyntävien palvelujen käyttöönottoa liikenteessä ja muistuttaa liikenteen hallinnan kehittämisen tärkeydestä etenkin kaupunkiseuduilla. Kuitenkaan liikenneverkon kunnossapito- ja kehittämisohjelmassa eikä investointiohjelmassa ole älykkään liikenteen ratkaisujen kehittämiseen ja hyödyntämiseen osoitettu varoja. Väyläinvestointien yhteydessä älykkään liikenteen ratkaisut on tyypillisesti karsittu säästösyistä.

Tukeakseen selonteon valmistelua ITS Finland teetti kesällä 2007 VTT:llä esimerkkiluettelon älykkään liikenteen ratkaisujen hyötyvaikutuksista (liite) ja toimitti sen selonteon valmisteluun sekä laati ehdotuksen älykkään liikenteen 92 M€ rahoituspaketista Älykkään liikenteen kehittämisstrategiaan (s.25, ITS Finland julkaisu 9/2007); paketin pohjaksi VTT selvitti väylävirastojen tarpeita ITS Finlandin toimeksiannosta.

Tiemaksut leikkaamaan liikenteen päästöjä

Selonteko ottaa esille ilmastomuutoksen ja liikenteen päästöjen rajoittamisen välttämättömyyden. Liikenteen hinnoittelu nähdään eräänä keinona vähentää hiilidioksidipäästöjä jopa runsaat 10% nykytasosta riippuen siitä, miten maksut vähentävät ajokilometrejä. Selonteon perusteella on ilmeistä, että tienkäyttömaksut on otettava Suomessa käyttöön, jotta kansainväliset velvoitteet päästöjen vähentämiseksi saavutetaan. Johdonmukaisesti selonteko linjaakin, että valmiudet luodaan paikannukseen perustuvien tiemaksujen käyttöön ottamiselle ensi vuosikymmenellä.

Selonteko linjaa edelleen, että liikenteen hinnoittelu on kuntien päätäntävällässä ja että hallituksella on valmiudet luoda lainsäädännölliset edellytykset mahdollisen alueellisen ruuhkamaksun käyttöön otolle. On tärkeää huomata, että teknisesti alueellinen ruuhkamaksu voidaan toteuttaa osana paikannukseen perustuvaa tienkäyttömaksujärjestelmää. Kyse on vain ajokilometrien korkeammasta hinnoittelusta potentiaalisina ruuhka-aikoina vilkkaasti liikennöidyillä alueilla. Käytännössä maksua tulisi periä silloin, kun joukkoliikenteen palvelut ovat aito vaihtoehto yksityisautoilulle.

Valmiuksien luominen sisältää tyypillisesti erilaisia selvityksiä ja lainsäädäntötyötä. Jotta valmiudet olisivat aidosti olemassa on tärkeää kerätä myös kokemuksia tiemaksujärjestelmän kokeilun kautta. Selonteon toimeenpanoon kannattaisi sisällyttää kokeilu nykyisen päiväverona perittävän ajoneuvoveron maksamiseksi vaihtoehtoisesti paikannukseen perustuvana kilometriverona. Kokeilussa tiemaksun keruuta ja tilittämistä valtiolle voisivat hoitaa tiemaksuoperaattorien roolissa vakuutusyhtiöt tai teleoperaattorit, mutta lopullisen verotuspäätöksen vapaaehtoiseen kokeiluun osallistuvien osapuolten osalta tekisi Ajoneuvohallintokeskus. Samassa yhteydessä voitaisiin kokeilla myös mm. automaattista ajoneuvon liikennekäytöstä poistoilmoitusta sekä ajosuoritteeseen perustuvia liikenne- ja autovakuutuksia sekä autoedun verotusarvon laskentaa sähköisen ajopäiväkirjan perusteella.

Hallitusohjelma korostaa innovaatiota. Suomessa valmiuksia tiemaksujärjestelmän toteuttamiseksi tulisikin kehittää erityisesti kehittämällä uusia toimintamalleja ja toimivia markkinoita kasvavaa kansainvälistä kysyntää silmällä pitäen.

Liikenneturvallisuutta automaattivalvonnalla

Selonteossa on tunnistettu mahdollisuus parantaa liikenneturvallisuutta älykkään liikenteen ratkaisuille erityisesti tehostamalla automaattista liikenteenvalvontaa. Selonteko linjaa, että uuden teknologian tarjoamat mahdollisuudet hyödynnetään täysimääräisesti muun muassa lisäämällä liikennevalvontateknologian käyttöä ja mahdollistamalla kuntien osallistuminen valvontatyöhön sekä edistämällä liikenteen turvallisuusjärjestelmien käyttöönottamista.

Valvonnan lisäämisen ohella liikenneturvallisuutta voitaisiin parantaa liikenneturvallisuutta mm. laajentamalla muuttuvaa opastusta, joka varoittaa kuljettajia vaikeista keliolosuhteista, häiriöistä liikenteelle sekä tapahtuneista onnettomuuksista sekä kannustamalla kuljettajia käyttämään vaaroista ja ylinopeudesta varoittavia sovelluksia.

Selonteon sisältämässä liikenneverkon kunnossapito- ja kehittämissuunnitelmassa liikenneturvallisuuden edistäminen jää teemapaketin varaan, jonka yhteydessä mainitaan vain keskikaideohjelma eikä informaatioteknologian hyödyntämisestä ole mitään mainintaa.

Sujuvuutta joukkoliikenteeseen

Selonteko mainitsee tarpeen kehittää matkustajainformaatiota ja muistuttaa, että joukkoliikenteen houkuttelevuutta voidaan parantaa älykkäillä teknisillä ratkaisuilla. Älykorttien avulla tapahtuva sähköinen maksaminen on jo laajassa käytössä, mutta käyttämättöminä mahdollisuuksina mainitaan mm. langattomien laajakaistayhteyksien kattava tarjonta joukkoliikennevälineissä, liikennevaloetuuksien kehittäminen sekä tosiaikaisen tiedon tarjoaminen aikatauluista ja odotusajoista.

Keskeisenä liikennepoliittisena linjauksena tulisi esittää kulkumuotojakauman muuttaminen joukkoliikenteen osuutta kasvattamalla. Selonteossa mainitut, vielä käyttämättömät älykkään liikenteen keinot ja niiden vieminen käytäntöön on tärkeää tavoitteen saavuttamiseksi.

Selonteko arvioi ja linjaa, että kutsujoukkoliikenteen ja kimppakyydin mahdollisuuksista on tehtävä selvitys. Toimintamallien radikaali uudistaminen on mahdollista tieto- ja viestintätekniikan ja mm. uusien mobiilimaksamisen keinoin.

Selonteko ei kirjaa minkäänlaista kehittämisohjelmaa tai -hankkeita joukkoliikenteen sujuvuuden ja houkuttelevuuden parantamiseen tieto- ja viestintätekniikan keinoin. Tämä on selvä puute.

Logistiikka alentamaan kuljetuskustannuksia

Selonteko korostaa elinkeinoelämän kuljetusten merkitystä kansantaloudelle. Kuljetuskustannuksia on kyettävä alentamaan mm. huippuosaamista, uutta teknologiaa, innovaatioita sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaa hyödyntäen.

Selonteko muistuttaa, että hallitus lisää panostaan liikennesektorin tutkimus- ja kehitystoimintaan. Todetaan, että logistiikan tutkimuksen ohella panostetaan erityisesti liikenteen telematiikkaa hyödyntävien ohjaus- ja tietopalveluiden kehittämiseen. Valitettavasti viime vuodet liikenne- ja viestintäministeriön tutkimus- ja kehittämistoiminnan määrärahat ovat merkittävästi alentuneet.

Selonteko linjaa, että hallitus laatii ohjelmansa mukaisesti erillisen logistiikkastrategian ja kuljetusalan elinkeinopoliittisen ohjelman. Yritykset ovat logististen järjestelmien kehittämisessä avainasemassa ja ne tavoittelevat ratkaisuilla kilpailuetua toisiin yrityksiin nähden, mikä osaltaan vaikeuttaa alan yhteistyötä.

Älykkään liikenteen toimeenpano

Liikennepoliittisessa selonteossa älykäs liikenne tunnustetaan välineenä

- liikenneturvallisuuden parantamiseksi etenkin automaattivalvontaa lisäämällä
- ilmastomuutoksen hillintään ja liikenteen kysynnän ohjaamiseen sekä väyläkapasiteetin käytön tehostamiseen paikannukseen perustuvan tienkäyttömaksun avulla
- tavaraliikenteen tehostamiseksi logististen järjestelmien ja liikennetelemaattisten ohjaus- ja tietopalvelujen avulla

Selonteko on erittäin niukka älykkään liikenteen kehittämisen ja toteuttamisen resurssoinnin osalta. Vaarana on, että esitetyt arviot ja linjaukset jäävät vain tahdonilmaisuuksi ilman toimeenpanoa.

Samaan aikaan liikenne- ja viestintäministeriössä on valmisteltu Arjen tietoyhteiskunnan toimintaohjelmaa, jonka hankelistassa ovat tiettävästi mm. Älykkään liikenteen ÄLLI-ohjelma, Joukkoliikenteen uudet langattomat palvelut ja mobiili joustotyö, Liikenneturvallisuutta edistävät

uudet palvelut ja Satelliittipaikannukseen perustuvan palvelumarkkinan kehittäminen ja palvelukokeilu. Osaltaan hankelista ilmentäne ja ennakoi selonteon toimeenpanoa älykkään liikenteen osalta.

Eurooppalainen ITS toimenpideohjelma tulossa

Euroopan unionin komissio valmistelee parhaillaan usean pääosaston yhteistyönä Älykkään liikenteen toimenpideohjelmaa (ITS Action Plan). Sen luonnokseen (18.2.2008) on kirjattu kymmenen keskeistä ohjelma-aluetta:

1. Euroopan tavarakuljetuksen vyöhykkeiden, reittien ja kaupunkilogistiikan hallinta
2. Liikenteen hallinnan kehittämiskehikko
3. Ajantasaisen liikennetiedon ja matkustajainformaation palvelut
4. Ajoneuvojen turvallisuus- ja yhteistoimintajärjestelmät
5. Automaattisen hätäviestijärjestelmän (eCall) toteutus
6. Sähköinen maksaminen
7. Mobiilien ja paikannukseen perustuvien palvelujen alustat ja käyttöliittymät
8. Ohjelman johtaminen ja koordinointi
9. Viranomaisten toimintakyvyn vahvistaminen
10. Älykkään liikenteen liiketoimintamahdollisuuksien avaaminen

Liikenteen haasteisiin vastataan yhä useammin tieto- ja viestintäteknikkaan perustuvilla ratkaisuihin. Älykkään liikenteen ratkaisut ovat kustannustehokkaita verrattuna perinteisiin väyläinvestointeihin ja tuottavat pääsääntöisesti investoinnit takaisin muutamassa vuodessa. Älykkään liikenteen järjestelmät ja palvelut ovat laaja kokonaisuus, jonka tarkastelu kokonaisuutena on tärkeää liikennepoliittisen selonteon linjausten toimeenpanoa valmisteltaessa. Tässä tarkastelussa tulee ottaa huomioon eurooppalaisen toimenpideohjelman muotoutuminen.

ITS Finland suosittelee, että liikennepoliittisen selonteon toimeenpanon valmistelemiseksi asetettaisiin älykkään liikenteen selvitysmies, jonka mietintö olisi pohjana kansalliselle älykkään liikenteen toimenpideohjelmalle.